

„Neplacená péče“ v EU

Neformální neboli rodinná péče se stává stále diskutovanějším tématem z několika důvodů. Představuje totiž největší pilíř zajištění péče o tři primární skupiny – děti, osoby se zdravotním postižením a starší osoby. Vliv má také na trh práce a ekonomiku dané země, ale i na sociální politiku a zabezpečení. Evropská agentura Eurofound nedávno vydala studii, která popisuje nejen současný stav, ale také hlavní hrozby, výzvy a přináší politická a odborná doporučení.

■ **Text: Ing. Jiří**

Horecký, Ph.D., MSc., MBA,

prezident Asociace poskytovatelů

sociálních služeb ČR

a European Ageing Network

Studie nese název „Neplacená péče“ v EU, což může být v doslovném českém překladu poněkud zavádějící. V českém jazyce totiž použití výrazu „neplacený“ často vyvolává dojem, že jde o něco, co by mělo být a priori placené nebo by mohlo být. V tomto případě však o takovou situaci nejde ani jít nemůže.

➤ Základní fakta tzv. neformální péče

Neplacená péče zahrnuje péči o děti, seniory, osoby se zdravotním postižením, ale i související domácí práce, jako je vaření a úklid. Celosvětově vykonávají ženy převážnou většinu této práce. V EU poskytují tzv. neplacenou péči téměř polovina (45 %) obyvatel. Deset procent lidí pak slučuje více pečovatelských povinností současně. Podle Mezinárodní organizace práce vykonávají 76,2 % veškeré neplacené péče, což jsou 4 hodiny a 25 minut denně (muži 1 hodinu a 23 minut). Tato neviditelná pracovní zá-

těž udržuje domácnosti a ekonomiky, ale není ani odměňována, ani plně uznávána v oficiálních ekonomických statistikách, jako je HDP.

Ekonomická hodnota neplacené péče je obrovská. Odhady naznačují, že pokud by byla zpeněžena, představovala by v závislosti na zemi 10 % až 39 % HDP. Například v EU byla hodnota neplacené péče vypočítána na téměř 11 bilionů eur ročně. Toto nerovnoměrné rozdělení pečovatelských povinností přímo omezuje přístup žen k placené práci: celosvětově je 606 milionů žen v produktivním věku mimo pracovní sílu kvůli neplaceným pečovatelským povinnostem.

Neplacená péče může mít na pečující osoby negativní dopady v mnoha ohledech, například ve formě snížené účasti na trhu práce, finančních potíží, sociální izolace a osamělosti nebo zhoršení fyzického a duševního zdraví.

Pomoci může zvýšená podpora a asistence neformálním pečujícím ze strany profesionálních služeb, tedy určitá forma kombinace formální (profesionální) a neformální péče. Mnoho členských států EU však čelí krizím v oblasti péče a sociálních služeb, které se vyznačují vysokými veřejnými výdaji, nedostatkem personálu, stárnutím

pracovní síly a omezenými zdroji v podmínkách rostoucí poptávky.

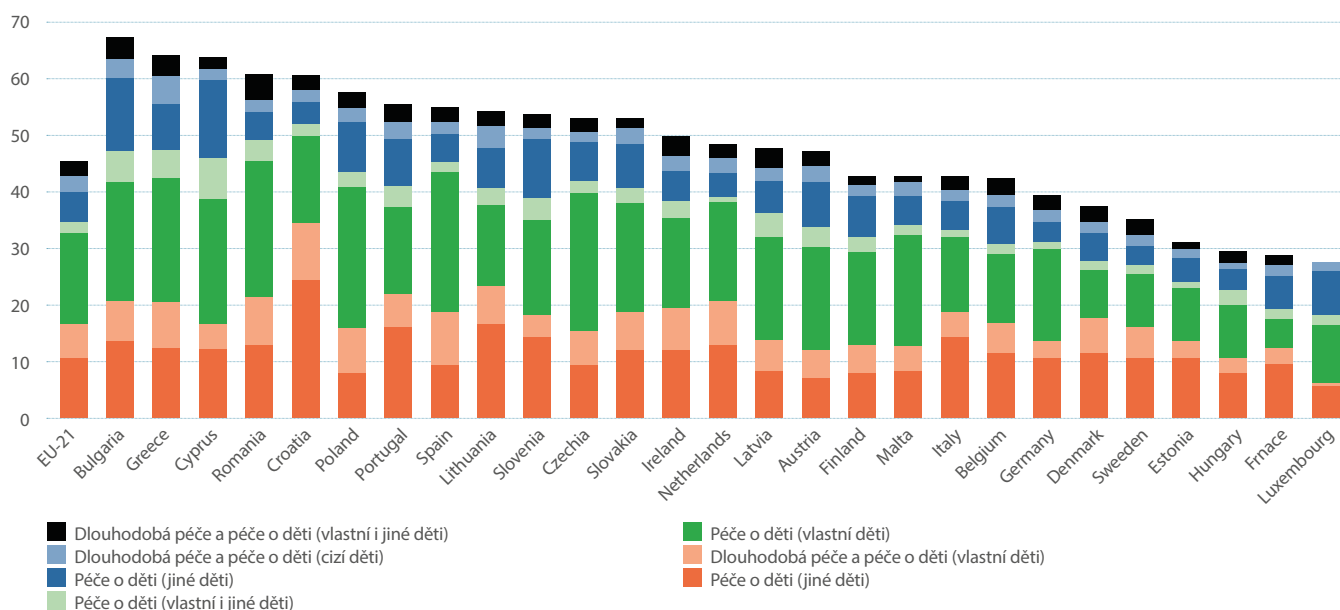
Podíl neplacené péče se v jednotlivých evropských zemích liší a víceméně odráží nastavení sociálních politik dané země, stejně jako kulturní, rodinné a společenské hodnoty a zvyklosti a dostupnost profesionálních sociálních a dalších služeb.

Jižní a východní evropské země, včetně Bulharska, Řecka, Kypru a Rumunska, mají nejvyšší úroveň neplacené péče, s výrazným zaměřením na dlouhodobou péči a péči o děti. Naopak severní a západní členské státy, včetně Švédska, Francie a Lucemburska, vykazují celkově nejnižší podíl neformální péče.

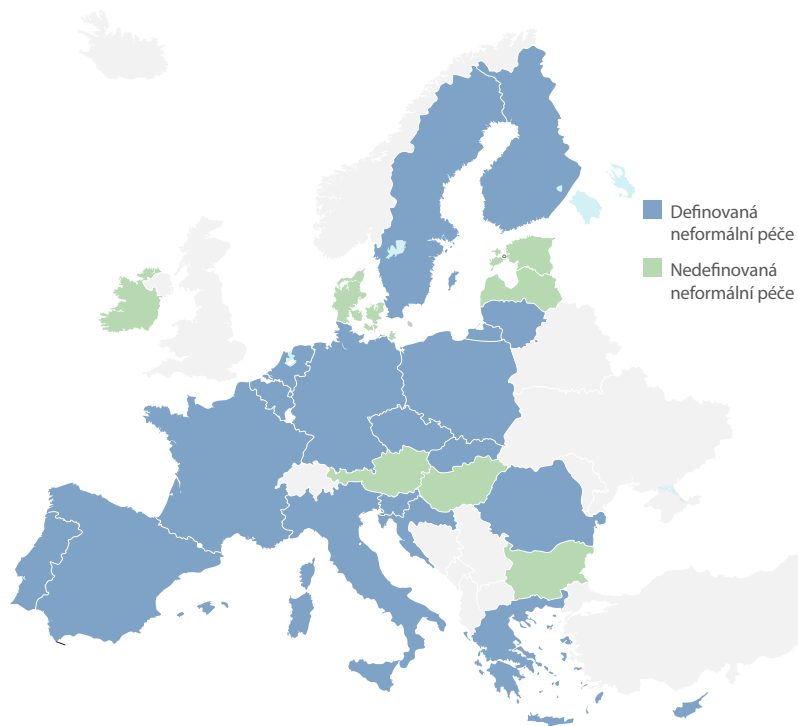
V roce 2019 se k neformální péči hlásilo kolem 900 tisíc osob, v roce 2023 už odhady hovoří o více než 1,2 milionu lidí. To naznačuje zřetelný nárůst během několika let, přičemž odhadem 10–15 % populace má nějakou zkušenost s dlouhodobou péčí o člena rodiny. V posledních letech je patrný trend růstu – jednak kvůli demografickému vývoji (stárnutí populace), ale také kvůli nedostatečné kapacitě pobytových služeb.

➤ Co potřebují neformální pečující?

Na toto téma bylo provedeno (i v ČR) několik studií a průzkumů. Potřeby neformálních pečujících jsou napříč EU velmi podobné – potřebují uznání, podporu a zdroje, aby mohli svou nezastupitelnou roli skloubit s vlastním životem. Mnozí z neformálních pečujících čelí fyzické, emocionální i finanční zátěži kvůli dlouhým hodinám

Graf č. 1: Prevalence a překryvy mezi typy „neplacené“ péče podle země, 2022, EU-27 (v %)

Obrázek č. 2: Mapa, kde je definována neformální péče

poskytované péče bez dostatečného odpočinku nebo stabilního příjmu. Potřebují přístup ke kvalitním a cenově dostupným odlehčovacím službám, ke zdravotní péči pro sebe samotné i k flexibilním pracovním příležitostem, které jim umožní skloubit péči s placenou prací. Je důležité, aby jejich práce byla uznávána jako hodnotná jak ze sociálního, tak ekonomického hlediska, a přestala být vnímána jako neviditelná nebo soukromá povinnost.

Členské státy EU by mohly podporovat neformální pečující prostřednictvím veřejných investic do infrastruktury péče, jako jsou cenově dostupná dětská centra, služby péče o seniory a programy domácí péče a podpory. Rozšíření přístupu k těmto službám snižuje počet hodin, které musí pečovatelé zvládat sami, a umožňuje jim hledat si nebo udržet zaměstnání. Stejně důležité je i finanční ohodnocení: cílené příspěvky na péči, důchodové kredity a daňové výhody mohou zmírnit ekonomické dopady neplacené péče. Kromě toho je nezbytné zajistit sociální zabezpečení pečovatelů, které je ochrání před chudobou, zejména ve stáří.

Základním předpokladem většiny forem podpory je legislativní zakotvení definice neformálního pečujícího, ke kterému se pak mohou vázat různé sociální, daňové, pracovní a jiné výhody či formy podpory.

V ČR byla tato definice implementována do zákona o sociálních službách v roce 2023. Většina evropských zemí tuto definici ve své legislativě také zakotvila.

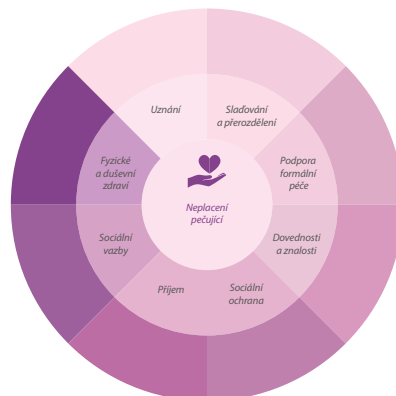
» Digitalizace neformální péče

Nesporným pomocníkem neformálně pečujících (zejména při péči o starší osoby) jsou různá digitální řešení – od chytrých

monitorovacích systémů přes AI asistenty po telemedicínu a další technologie.

Digitalizace nabízí účinné nástroje ke snížení zátěže neformálních pečujících tím, že péči zefektivňuje, propojuje a zkracuje časovou náročnost. Technologie jako telemedicina, zařízení pro vzdálené monitorování nebo mobilní zdravotní aplikace umožňují pečujícím sledovat zdraví a pohodu osob, o které pečují, aniž by museli být neustále fyzicky přítomni. Systémy inteligentních domácností, jako jsou detektory pádů, připomínky na léky či hlasem ovládaní asistenti, mohou zvýšit bezpečnost a soběstačnost osob, o které je pečováno, a snížit stres a pracovní zátěž pečovatelů. Digitální platformy mohou také propojit pečující s podpůrnými skupinami, vzdělávacími zdroji a sociálními službami, což jim pomáhá cítit se méně izolovaně a lépe připraveně na svou roli.

Do budoucna budou mezi trendy v oblasti digitální péče pravděpodobně patřit prediktivní zdravotní péče založená na umělé inteligenci, robotika a integrované dato-

Obrázek č. 1: Potřeby neformálních pečujících

vé systémy. Umělá inteligence by mohla předvídat zdravotní krize ještě předtím, než nastanou, zatímco pečovatelské roboty by mohly pomáhat s pohybem nebo poskytovat společnost a usnadňovat tak každodenní úkoly. Rozvoj personalizovaných digitálních plánů péče, přístupných prostřednictvím aplikací, by mohl pečovatelům a poskytovatelům zdravotní péče umožnit efektivnější koordinaci. Navíc snaha EU o dosažení „digitální dekády“ v oblasti zdravotní a sociální péče naznačuje, že investice do interoperability, bezpečného sdílení dat a inkluzivního designu budou hrát klíčovou roli v budoucích inovacích. Pokud budou tyto technologie vyvíjeny eticky a inkluzivně, mohly by nejen zmírnit zátěž neformálních pečujících, ale také transformovat péči v udržitelnější, sdílenou a lépe podporovanou odpovědnost.

» Jaká bude budoucnost neformální péče?

Neformální péče bude i nadále dominovat jak v péči o děti, tak o starší osoby. A přestože to s sebou může nést řadu negativních aspektů (např. dopad na trh práce, příjem, náročnost apod.), je to tak správné. Neměli bychom se soustředit na to, zda a jak přesouvat neformální péči do formálního/profesionálního prostředí, ale spíše na to, jak co nejvíce podpořit neformální pečující a eliminovat negativní aspekty neformální péče. Stejně tak jsem přesvědčen, že ani jednotlivé státy, ani EU by neměly zavádět různé intervence a opatření, jejichž cílem je zvyšovat podíl mužů na neformální péči. Je nutné vytvořit takové prostředí, které umožní svobodné rozhodování každé rodiny, každého rodiče či dítěte v otázkách péče o děti či seniory. Vedle respektu k rozhodnutím jednotlivců je nutné také vnímat a přijímat rodinné a hodnotové nastavení každé jednotlivé země.

Jsem rád, že je zde tato studie, která mapuje nejen aktuální stav a budoucí možnosti rozvoje, ale i nezbytné kroky vedoucí k podpoře a pomoci neformálním pečujícím. Narazil jsem v ní ale na jednu větu, se kterou si dovoluji polemizovat: „*Neplacená péče je často motivována spíše povinností než volbou, ovlivněna společenskými normami a omezenou dostupností cenově dostupných formálních pečovatelských služeb dobré kvality.*“

Odmítám se smířit s tvrzením, že o své děti a blízké pečujeme jenom proto, že to vyžadují nějaké společenské normy, nebo proto, že nemáme dostupnou (kapacitně nebo cenově) alternativu v podobě profesionální péče.

Je však zásadní, aby neformální péče o kohokoliv probíhala za důstojných podmínek, s adekvátní podporou a dostupnou pomocí.